DESPRE RELAȚIILE ROMÎNO-GERMANE LA SFÎRȘITUL CRIZEI ECONOMICE DIN 1929—1933

DE

E. BOLD și I. AGRIGOROAIE

Criza economică din 1929—1939 a determinat o însemnată slăbire a pozițiilor de clasă ale burgheziei și moșierimii din Romînia care, în neputința de a-și menține dominația într-o formă neschimbată, s-au orientat tot mai mult spre fascism.

Gh. Dimtirov arăta de altfel că „în condițiile izbucnirii unei crize economice profunde, a agravării bruște a crizei generale a capitalismului și creșterii spiritului revoluționar al maselor muncitoare... burghezia dominantă caută tot mai mult salvarea în fascism, pentru ca să poată lua unele măsuri excepționale de jefuire a oamenilor muncii, să pregătească un război imperialist tîlhăresc, să atace Uniunea Sovietică,... și pe baza tuturor acestora să preîntîmpine revoluția"[1].

Pornind de la aceste considerente, nota de față își propune să arate, pe scurt, cum la sfîrșitul crizei economice din 1929—1933 cercurile conducătoare romînești se orientează spre fascism, concomitent cu intensificarea relațiilor economice romîno-germane și pătrunderea capitalului german în economia romînească.

După înfrîngerea Germaniei și Austro-Ungariei în primul război mondial, bunurile acestora și capitalul financiar investit în Romînia, care reprezenta, înainte de 1916, 40% din totalul capitalului străin[2], au fost „lichidate" și împărțite, conform tratatelor de pace, între Anglia, Franța și Romînia.

Cu toată această „lichidare" a bunurilor germane, capitalul german s-a menținut totuși în Romînia, în special în sectorul asigurărilor. În celelalte ramuri, capitalul german ocupa o poziție neînsemnată, în între-

---

[1] Gh. Dimitrov, *Opere alese*, E.P., Buc., 1959, p. 227.

[2] *Studii privind istoria economică a Romîniei*, vol. I, Edit. Academiei R.P.R., Buc., p. 189.

prinderi de importanţă secundară, care, „n-au tentat pe amatorii de preluare a capitalului inamic" [3].

În timpul crizei economice din 1929—1933 însă, capitalul german a desfăşurat o intensă activitate, străduindu-se să-şi recîştige vechile poziţii pierdute după primul război mondial. El a reuşit, în acest timp, să se infiltreze în domeniul bancar, în domeniul comerţului, în idustria petrolieră, metalurgică, energie electrică, chimică, etc., fiind, aşa după cum aprecia un ziar străin, „unul din concurenţii capabili şi primejdioşi pentru celelalte capitaluri şi reuşind... să atragă de partea sa o bună parte din cercurile burgheze din România" [4].

Trebuie subliniat însă, că în ciuda acestei pătrunderi a capitalului german în anii crizei, celelalte capitaluri străine, engleze, franceze, americane, olandeze, belgiene continuau să aibă prioritate în economia romînească [5].

Relaţiile politice dintre Romînia şi Germania au purtat, pînă în perioada de care ne ocupăm, amprenta divergenţelor ivite după primul război mondial, din refuzul Germaniei de a plăti despăgubirile impuse prin tratatul de la Versailles. În urma presiunilor exercitate de marea finanţă engleză şi americană, concomitent cu negocierile purtate de reprezentanţii politici romîni, pentru contractarea împrumutului de stabilizare, a avut loc la 10 noimbrie 1928, la Berlin, semnarea unei convenţii destinată să lichideze diferendele financiare între Germania şi Romînia. Convenţia preconiza ca guvernul german să plătească Romîniei suma de 75.000.000 mărci pînă la 1 aprilie 1931 iar Romînia, renunţînd la drepturile ce decurgeau din tratatul de la Versailles, relua si datoria antebelică faţă de Germania. Cele două guverne declarau că o dată cu semnarea convenţiei, toate chestiunile de ordin financiar rămase în suspensie între ţările respective, erau considerate definitiv lichidate [6]. Prin convenţie deci, regimul burghezo-moşieresc din Romînia renunţa la unele drepturi considerate pînă atunci legitime, acceptînd obligaţii împovărătoare, în speranţa obţinerii împrumutului de stabilizare.

În urma împrumutului de stabilizare din 1929, la care Banca Reichului (Deutsche Reichsbank) a participat cu 20.000.000 mărci, Romînia se angaja să plătească Germaniei suma de 595.000.000 mărci în care intrau:

1. Trei împrumuturi antebelice . . . . . 525.000.000 mărci
2. Tranşa germană a împrumutului din 1929 . . . . 20.000.000 mărci
3. Credite îngheţate (aproximativ) . . . . 50.000.000 mărci

[3] *Contribuţii la istoria capitalului străin în Romînia*, vol. I, Edit. Acad. R.P.R., Buc., 1960, p. 92.

[4] Din ziarul „Politika" din Belgrad, 28 mai 1931, în Arh. M.A.E., CL, Problema 71, Romînia, 1920—1931, vol. I.

[5] *Contribuţii la istoria capitalului străin în Rominia*... p. 238.

[6] *Ibidem*, p. 404.

[7] Arhiva M.A.E., C 17, vol. XLI, Germania, relaţii cu Romînia, 1930—1934, Raport din Berlin, nr. 3351, 3 sept. 1932.

La această sumă se va adăuga ulterior tranşa germană a împrumutului din 1931 cu dobînzile respective.

Cercurile conducătoare romîneşti, urmărind obţinerea sumelor necesare plăţii datoriilor externe, pe lîngă faptul că au mărit numărul impozitelor directe sau indirecte, au forţat şi exportul ţării în condiţiile scăderii însemnate a preţurilor mărfurilor exportabile. Scăderea catastrofală a preţurilor la produsele agricole romîneşti, introducerea a numeroase taxe prohibitive şi în general criza pieţelor externe au creat serioase dificultăţi comerţului exterior al Romîniei. În afară de acestea, în anii crizei, şi structura exportului Romîniei a suferit importante schimbări. În anul 1928, 34% din exportul Romîniei îl ocupau cerealele, leguminoasele şi seminţele. În acelaşi an produsele petrolifere reprezentau aproximativ 30% din totalul mărfurilor exportate. În virtutea cauzelor menţionate mai sus, exportul produselor cerealiere şi leguminoase scade treptat atingînd în 1933 numai 28% din totalul exportului, în timp ce produsele petrolifere ocupau în acelaşi an peste 55%. De asemenea, exportul de animale, produse animale şi al lemnului scade de la aproximativ 29% în 1928, la 5% în 1933[8].

Se constată, totodată, o înrăutăţire a relaţiilor comerciale, în special, la exportul produselor agricole, a animalelor, a lemnului cu ţări considerate aliate sau prietene ca: Franţa, Cehoslovacia, Iugoslavia şi Polonia.

Comerţul nostru exterior, de pildă, a fost, în toţi anii crizei, deficitar cu Cehoslovacia. Între anii 1929 şi 1930 acest deficit s-a ridicat la suma de 3,5 milioane lei[9]. În mai 1933 guvernul francez şi cel cehoslovac au sporit taxele asupra importului de produse animale. În aceeaşi perioadă, Polonia lua măsuri restrictive împotriva produselor romîneşti [10]. La rîndul ei, Iugoslavia a făcut numeroase greutăţi la tranzitul mărfurilor romîneşti spre Elveţia şi Italia, fapt semnalat în cameră şi în presă în repetate rînduri [11].

În aceste condiţii se observă o tendinţă de orientare a comerţului exterior al Romîniei spre Germania, cu toate piedicile puse de ţările aliate în frunte cu Franţa şi chiar de guvernul german. Această orientare era favorizată şi de faptul că numeroşi oameni de afaceri şi bancheri germani cereau insistent guvernului lor „să se aranjeze trecutul (cu Romînia — n.n.) spre a se lăsa loc la operaţiuni noi, pe baze ordonate" [12].

În iunie 1929, comercianţii oraşului Hamburg şi-au manifestat dorinţa de a stabili legături economice cu Romînia. În acest sens, i s-a vorbit ministrului romîn la Berlin, Petrescu-Comnen, despre crearea

[8] *Enciclopedia Romîniei*, vol. IV, p. 479 ş.u.

[9] „Adevărul", 14 sept. 1933.

[10] Ibidem, 27 mai 1933.

[11] Monitorul Oficial, Partea a III-a, Dezbateri parlamentare, Adun. Deput. Nr. 113 din 15 noiemb. 1925; „Adevărul" — 3 ian. 1933 şi 10 aug. 1933.

[12] Arh. M.A.E. C 17, vol. XLI, Germania, relaţii cu Romînia, 1930—1934, Raport Nr. 227, Berlin, 25 ian. 1932.

unei flote de comerț pe Dunăre, de participarea capitalului german la comerțul de petrol, de acordarea unor credite pentru construcții ieftine, etc [13].

Pe de altă parte și în Romînia se făcea o intensă propagandă în favoarea unui schimb de mărfuri cu Germania. În cameră se făceau aluzii puțin voalate la adresa „aliaților" care-și manifestau „lipsa de solicitudine pentru producția noastră" și care, așa după cum am mai arătat, puneau piedici exportului de mărfuri romînești. De aceea se cerea „libertatea de a găsi aiurea debușeuri pe care ele (statele aliate — n.n.) nu le pot oferi" [14], adică să se intesifice exportul spre unele țări care manifestau interes pentru mărfurile romînești, cum era Germania. Tot în Cameră, V. Madgearu sublinia faptul că Germania era „una din țările care reprezintă pentru noi unul din cele mai însemnate debușeuri" [15], dar se cerea guvernului german să renunțe la politica de protecționism vamal, politică instaurată, de altfel, de toate țările capitaliste în timpul crizei economice din 1929—1933.

Considerînd că piața germană ar putea absorbi produsele de export romînești, mai ales că cercurile financiare și comerciale germane manifestau interes pentru reluarea relațiilor economice cu Romînia, clasele conducătoare de la noi căutau să convingă guvernul german că o politică de protecționism excesiv era „contrară chiar intereselor germane" [16]. Petrescu-Comnen, ministrul Romîniei la Berlin, atrăgea, de altfel, atenția cancelarului von Papen, că dacă țările agrare nu pot exporta, aceasta înseamnă că ele „nu vor mai putea să importe produse manufacturiere și *ceea ce este mai grav, vor fi nevoite să-și creeze chiar o industrie proprie*" [17], (sublinierea noastră). Fără îndoială că ministrul romîn dorea să obțină unele avantaje în ce privește exportul produselor romînești în Germania și considera că, în acest sens, „amenințarea" cu crearea unei industrii proprii, va avea efectul dorit. În orice caz, acest lucru ne arată încă o dată, că menținerea Romîniei ca țară „eminamente agrară" era un obiectiv permanent al politicii cercurilor conducătoare romînești și, se înțelege, al capitaliștilor străini. Numai intenția, manifestată formal, de a dezvolta o industrie proprie constituia un fapt atît de „grav" încît putea fi întrebuințat ca mijloc de presiune pentru obținerea unor avantaje comerciale.

La puțin timp după instaurarea fascismului în Germania, în relațiile economice și politice cu Romînia au survenit unele schimbări. Greutățile semnalate anterior au fost în mare parte lichidate iar relațiile politice au purtat din ce în ce mai evident amprenta orientării burghezo-moșierimii din Romînia spre fascism. Totodată, se manifestă intenția regimului hitlerist de a atrage în sfera sa de influență țările

---

[13] Ibid. Telegramă din Berlin Nr. 7156, 3 iunie 1929.
[14] Monit. Of. Nr. 38, 4 aprilie 1934, p. 1618. Partea III, Dezb. Parl. Ad. Deput.
[15] Ibid. Nr. 69, ședința din 21 iulie 1933, p. 2475.
[16] Arhiva M.A.E., C 17, Vol. XLI, Germania, relații cu Romînia, 1930—1934. Raport Nr. 33 din 3 sept. 1932.
[17] Ibidem.

din sud-estul european, țări în care, înainte de primul război mondial, capitalul german jucase rolul cel mai important.

La sfîrșitul crizei economice, Germania a reușit să ocupe primul loc in exportul nostru de cereale, adică 12%, înaintea Austriei (11,6%) și a Franței (11%) [18]. Din grupul celor șase țări care absorbeau 60% din totalul exportului și controlau cu circa 65% importul Romîniei făcea parte și Germania, după Anglia, Franța, Belgia și înaintea Austriei și Italiei. În aceeași perioadă, în exportul nostru de lemne, Germania ocupa locul al doilea, după Ungaria și Franța și primul loc (95%) în exportul de ouă [19]. Cu toată această intensificare a relațiilor comerciale, Hitler repeta cu multă insistență dorința regimului său de a obține avantaje mai mari pe piața romînească. Pentru aceasta, capitaliștii germani plăteau unele produse ale țărilor dunărene și în special pe cele romînești cu 20—30% mai mult de cît prețul oferit în comerțul mondial [20], concurînd chiar pe viitorii aliați Italia, Ungaria, Austria, iar burghezia și moșierimea din Romînia a mărit cantitatea de mărfuri exportabile spre Germania. S-a ajuns ca pînă la 31 oct. 1933 exportul romînesc în Germania să crească cu 17% față de aceeași perioadă a anilor precedenți. De asemenea un grup de capitaliști germani au cumpărat tot prisosul grîului romînesc din recolta anului 1933 și o parte din prisosul orzului, în schimbul importului mărfurilor germane și a eliberării creditelor înghețate în Romînia [21].

Concomitent cu intensificarea relațiilor economice germano-romine, se observă în Romînia o orientare mai evidentă a cercurilor conducătoare spre fascism. Documentele P.C.R. au demascat încă de atunci atitudinea partidelor politice burgheze care cereau aplicarea din ce în ce mai largă a metodelor fasciste de luptă împotriva mișcării revoluționare, atît de puternice în timpul crizei economice. Sistematic, s-a introdus starea de asediu în centrele industriale, uzinele și minele au fost militarizate, s-a aplicat un regim terorist pentru lucrătorii feroviari iar organizațiile revoluționare de masă au fost desființate [22]. Rolul militarilor și a camarilei regale în viața politică a țării s-a întărit [23], iar organizațiile fasciste au fost încurajate și finanțate chiar de guvernele burghezo-moșierești [24].

Cercurile conducătoare din Romînia, pentru a-și putea menține dominația, acționează spre instaurarea dictaturii personale a regelui.

[18] „Adevărul", 12 martie 1933.

[19] Ibidem.

[20] Pierre R e n o u v i n, *Histoire des relations internationales*, Tome VIII-ème, *Les crises du XX-e siècle*, II. De 1929 a 1945, Hachette, Paris, 1958, p. 75.

[21] Arhiva M.A.E., C 17, vol. XLI, Germania, relații cu Romînia, 1930—1934. Telegramă Nr. 2160/16, Praga, 13 noiemb. ; 933, Anexa I, traducerea articolului intitulat *Germania pătrunde în Romînia cu prilejul tratativelor economice ale Micii Înțelegeri la Praga*, publicat în ziarul „Narodny Listy", 10 noiembrie 1933.

[22] *Documente din Istoria P.C.R. 1929—1933*, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 628.

[23] *Ibid.*, p. 629.

[24] *Ibidem.* În ziarul „Scînteia" din noiemb. 1933 se scria că:.. ofensiva fascistă s-a intensificat, organizațiile fasciste deschise, fiind de-a dreptul sprijinite de guvern, înaintarea către dictatura fascistă și-a grăbit ritmul. (Arh. Centrală a Inst. de Ist. a P.M.R., Buc. „Scînteia", an. IV, 14 noiemb. 1933).

în acest sens Alexandru Vaida-Voievod, într-un discurs, a cerut modificarea constituţiei în vederea întăririi puterii regelui şi a rolului acestuia în viaţa de stat. Chiar şi unii social-democraţi — menţionează un document al C.C. al P.C.R. — îl prezentau pe Carol ca „prieten" al muncitorilor şi-l considerau drept un „rege democrat"[25].

În discursurile unor şefi de partide sau grupări politice şi în special în activitatea cuziştilor şi a membrilor Gărzii de fier, era vădită încercarea de a-l imita pe Hitler şi de a lansa ideea dictaturii personale a unui „conducător salvator"[26]. Toate partidele burgheze practicau în propaganda lor ideile cele mai şovine, încercîndu-se instigarea muncitorilor şi ţăranilor romîni contra maselor muncitoare ale naţionalităţilor conlocuitoare. Toate aceste forme de manifestare erau — după cum menţionează un document al P.C.R. — „mijlocul politic cel mai important în mîinile burgheziei pentru pregătirea măsurilor fasciste în viitor şi pentru fascizarea statului"...[27]

Intensificarea relaţiilor comerciale şi politica de fascizare a ţării erau fapte care arătau că „în cazul unui conflict politic Romînia nu va fi contra Germaniei"[28]. Pentru întărirea acestor relaţii regimul hitlerist punea unele condiţii care vizau părăsirea aliaţilor Romîniei şi destrămarea Micii Înţelegeri[29]. Guvernanţii romîni cunoşteau faptul că regimul hitlerist se arăta nemulţumit de reorganizarea Micii Înţelegeri, că pentru el toate tratatele internaţionale ca Pactul Ligii Naţiunilor, Tratatul de la Locarno, Pactul Briand-Kellog, etc., nu aveau nici un fel de importanţă, că Hitler era obsedat de ideea unui război, că în sfîrşit Germania înţelegea „să-şi adapteze relaţiile sale economice la o „politică nouă" pe care pare a voi să o ignoreze faţă de ţările cu care nu se găseşte în relaţii politice strînse"[30]. Pentru atragerea unor ţări cu bogate resurse materiale, cum era Romînia, de exemplu, cercurile conducătoare hitleriste formulau fraze demagogice, menţionînd că relaţiile economice ale aliaţilor cu Germania urmau să se rezolve prin „desfiinţarea clauzei naţiunii celei mai favorizate şi introducerea de contingente pe ţări", prin desfiinţarea taxelor vamale, etc.[31] Conform acestei politici, Romîniei i-ar fi revenit rolul de exportatoare de petrol, în special, şi apoi a cerealelor, produselor alimentare şi a seminţelor oleaginoase. Imperialismul german condiţiona însă asemenea relaţii de părăsirea de către Romînia a aliaţilor ei şi intrarea în orbita de influenţă germană[32].

Adaptarea Romîniei la această „politică nouă", însemna deci ruperea relaţiilor tradiţionale cu vechii aliaţi, acapararea bogăţiilor ţării necesare războiului plănuit de Hitler.

Pentru acel moment însă, deşi cercurile conducătoare romîneşti se orientau spre fascism şi se manifestau pentru lărgirea relaţiilor econo-

[25] Documente din Ist. P.C.R., *op. cit.* p. 628.
[26] Ibid. p. 629.
[27] Ibidem.
[28] Arh. M.A.E. Buc. C 17, vol. XLI. Raport conf. Nr. 1915/P.R. 3, Berlin, iun. 1933.
[29] Ibid. Telegrama Nr. 688, Berlin, 8 martie 1933.
[30] Ibid. Raport conf., Nr. 1915/P.R. 3, Berlin, iunie 1933.
[31] Ibidem.
[32] Ibidem.

mice şi politice cu Germania, părăsirea „aliaţilor" şi încadrarea în frontul ţărilor agresoare a Romîniei era prematură. Mai întîi pentru că masele populare în frunte cu proletariatul romîn condus de P.C.R. s-au ridicat împotriva fascismului cu ocazia luptelor din ianuarie—februarie 1933 şi în al doilea rînd pentru faptul că cercurile burgheze erau legate prin zeci de interese de monopolurile franceze, engleze, americane. În acel moment lucrurile s-ar fi complicat dacă aceste capitaluri urmau să fie îndepărtate sau înlocuite de capitalul german. Aşa se expilcă de ce, atunci cînd hitleriştii s-au arătat nemulţumiţi de reorganizarea Micii Înţelegeri şi subliniau că acest fapt ar împiedica relaţiile economice şi politice [33], reprezentantul Romîniei la Berlin, s-a grăbit să intervină şi să arate că „ţările agrare şi mai precis Mica Înţelegere n-au fost niciodată împotriva Germaniei. Dimpotrivă, — afirma Petreşcu-Comnen — dorinţa de apropiere şi de cordială colaborare a ţărilor Micii Înţelegeri cu Germania a fost în mod public manifestată în nenumărate rînduri, de reprezentanţi calificaţi ai politicii externe" romîneşti şi cehoslovace. Ministrul romîn la Berlin cerea, totuşi, ca factorul politic să nu influenţeze raporturile economice [34]. Este adevărat că raporturile economice n-au avut de suferit ci dimpotrivă, ele au cunoscut o dezvoltare. Dar evenimentele din acel moment ne arată încă o dată caracterul duplicitar al politicii dusă de cercurile burgheze romîneşti, adică păstrarea „prieteniei tradiţionale" cu puterile capitaliste ale fostei Antante, dar şi relaţii de apropiere cu foştii inamici şi în primul rînd cu Germania. Această politică va fi dezastruoasă pentru Romînia, din momentul în care „aliaţii tradiţionali" vor ceda în faţa agresiunii germane. Romînia va fi subordonată total intereselor maşinii de război germane. Răspunderea pentru o astfel de politică cade asupra celor mai reacţionare cercuri ale burgheziei şi moşierimii romîneşti care, deşi cunoşteau scopurile de cucerire ale lui Hitler, încă de la instaurarea regimului fascist în Germania, au fost de acord cu aceste planuri [35]. Aşa, de pildă, încă din 1933 din rapoartele amănunţite ale lui Petrescu-Comnen, se ştia că Hitler, în eventualitatea unui război, punea mare bază pe Romînia şi alte ţări dunărene şi pe bogăţiile naturale ale acestora [36], se ştia că drumul de cucerire al Germaniei trebuia să treacă peste Austria, de-a lungul Dunării, spre Ucraina şi sudul Uniunii Sovietice cu importantele sale surse de petrol [37], că faţă de Cehoslovacia

---

[33] Ibid. Telegrama Nr. 688, Berlin, 8 martie 1933.

[34] Ibid. Telegrama Nr. 1835, Berlin, 9 iunie 1933.

[35] Numeroase rapoarte ale lui Comnen, trimise guvernului romîn de la Berlin, relatau că din discuţiile purtate de acesta cu Hitler, Goebbels, von Bülow, A. Rosenberg, G. Deitz şi alţii reieşea faptul că „dacă Germania nu doreşte un război imediat cu vecinii săi, nu exclude cel puţin ideea unui viitor război şi că se pregăteşte în vederea declanşării lui" (v. Arh. M.A.E. C 15, vol. XLI, Telegrama Nr. 2105, 1 iulie 1933).

[36] Ibid. Telegrama Nr. 1690, Berlin, 26 mai 1933.

[37] Petrescu-Comnen raporta că Rosenberg a avut o întrevedere cu H. Detterding, căutind să-l cîştige de partea Germaniei prin deschiderea perspectivei spre Ucraina, sudul U.R.S.S. şi regiunea Caucazului cu importantele sale surse de petrol. (Ibid. Raport nr. 2108, Budapesta, 27 iunie 1933. Planurile de expansiune germane în Romînia).

„hrănesc intențiuni ostile" că se gîndeau la destrămarea alianțelor în care intra și România, etc. [38]. Toate acestea puteau ușor duce la ideea că drumul de cucerire manifestat de hitleriști trebuia să treacă peste România, care, așa după cum s-a mai spus, urma, conform planurilor fasciste, să fie adaptată la așa-zisa „politică nouă" a Germaniei.

Încercarea de a preveni subjugarea totală a Romîniei față de imperialismul german prin reorganizarea Micii Înțelegeri și crearea Înțelegerii Balcanice de către N. Titulescu ca și abordarea principiului securității colective de către acesta, principiu elaborat de Uniunea Sovietică, s-a lovit de rezistența burgheziei și moșierimii romîne. Înlocuirea lui N. Titulescu cu Victor Antonescu în 1936 ca și intensificarea politicii de fascizare a țării demonstra că „întregul curs al evenimentelor politice din Romînia arătau că cercurile reacționare, în frunte cu guvernul de atunci, se orienta categoric spre fascism" [39]. Considerînd că fascismul este singura soluție în apărarea dominației de clasă, cercurile cele mai reacționare ale burgheziei și moșierimii au promovat o politică de trădare a intereselor naționale, subordonînd, în întregime, economia țării fascismului german, au introdus fățiș fascismul în țară și au aliat Romînia statelor agresoare, în războiul criminal antisovietic.

[38] Idem.
[39] Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, Ed. IV, p. 17.